

RESTAURAREA-CONSERVAREA UNUI VAS CERAMIC PICTAT DE TIP "LUMEA NOUĂ"

Reconstituirea dezvoltării și evoluției culturii comunităților preistorice, și nu numai, se bazează în primul rând pe studiul vestigiilor arheologice care au supraviețuit și, în special pe studiul obiectelor meșteșugărești și de artă, dintre care cele mai numeroase sunt cele de natură anorganică, din a căror categorie fac parte și piesele ceramice. Aceste vestigii arheologice, prin specificul mediului care le-a păstrat, și anume pământul - mediu care nu în puține situații s-a dovedit ostil - au nevoie de o tratare cu totul deosebită (cum este, îndeosebi, printre altele, și cazul materialelor ceramice care prezintă ca modalitate de decorare pictura, starea lor fragmentară și uneori avansată de degradare impunând aplicarea unor tehnici și metode de „salvare” și de conservare a lor pentru viitor, în vederea valorificării ulterioare.

Piesa arheologică ce reprezintă obiectul lucrării de față, respectiv vasul ceramic de tip bol, cu decor realizat prin pictare, a fost descoperită în așezarea de la Limba-“Bordane” în campania anului 1997, în secțiunea IX, în cadrul unei locuințe de tip bordei (B1/1997)¹, fragmentat în șase bucăți care reprezintă aproximativ 20-25% din suprafața totală (fig. 1). A fost descoperit în sol *loess*-oid-nisipos, aproape neutru (atacul chimic fiind redus, fapt demonstrat de păstrarea picturii și a vasului într-o stare bună). Toate cele șase fragmente au fost relevate grupate, unul lângă celălalt, cu interiorul orientat în sus, ceea ce sugerează că vasul ar fi putut fi spart pe loc. În solurile de această natură, fragmentele ceramice prezintă frecvent depuneri de carbonați de calciu, care au o dublă acțiune: de protejare a stratului pictural față de agenții chimici din sol, dar și de obturare a decorului și desfigurare a aspectului.

Fig. 1

spărtură (miezul negru și două straturi superficiale cărămizii), ne indică faptul că vasul a fost ars într-o atmosferă predominant oxidantă. Peste fondul-slip, foarte bine lustruit, au fost aplicate motivele decorative prin pictare, cu pigmenți minerali de culoare roșie³.

Fragmentarea vasului se datorează, probabil, spargerii din vechime sau a presiunii mecanice exercitate de sol.

Vasul a fost prelevat cu mare grijă din pământ, iar pentru protecție a fost ambalat în folie de nylon, fiind păstrat în această stare până în momentul aducerii sale în laborator, pentru a se permite o uscare lentă.

Confecționarea vasului a fost realizată prin tehnica modelării manuale directe (fără utilizarea roții olarului), folosindu-se ca materie primă argila cu proprietăți plastice și refractare².

Reducerea coeficientului de contractare la uscare, care putea duce la crăparea pereților vasului, s-a făcut prin adăugarea unui material plastic (degresant), format din nisip cu bobul fin, probabil și material organic. Pasta a fost foarte bine amestecată și frământată, aspectul fragmentelor, în spărtură, fiind omogen.

După modelarea vasului, atât interiorul cât și exteriorul au fost lustruite. Partea exterioară a vasului a fost acoperită cu un slip-fond, care, după ardere, prezintă o culoare alb-gălbuie. Culoarea slipului după ardere, a interiorului - cafeniu deschis - cât și nuanța pastei în

¹ Mulțumim și pe această cale domnului prof. univ. dr. Iuliu Paul și domnului lector univ. drd. Marius Mihai Ciută, pentru amabilitatea cu care mi-au pus la dispoziție vasul.

² Mulțumesc domnului Dan Anghel pentru indicațiile oferite la restaurarea piesei aflată în discuție.

³ Diferitele nuanțe de roșu (castaniu, brun) care apar pe suprafața vasului, nuanțe prin care sunt realizate elementele decorative, apar datorită tipului de ardere care a fost folosită; vezi D. Anghel, *Conservarea și restaurarea a doua vase*

Fragmentele ce compun vasul prezentau, în momentul descoperirii, depuneri mecanice de sol precum și de natură chimică, constând din carbonați de calciu (fig. 1). Prezența picturii pe suprafața vasului a impus folosirea pentru îndepărtarea lor a unor metode care să nu degradeze fondul și stratul pictural.

Pentru început s-a recurs la îndepărtarea depunerilor mecanice de sol prin periere uscată, operațiune realizată cu ajutorul unei perii fine, cu fibre animale (BUDILEANU 1981, 350), după care, îndepărtarea totală a acestora a fost realizată prin tamponarea fragmentelor cu un burete moale, puțin umezit în apă distilată (NICOLESCU 1975, 96). Natura nisipoasă a solului a permis îndepărtarea depunerilor cu ușurință, fără a fi necesară folosirea altor metode.

După efectuarea operațiunii de tamponare s-a putut observa faptul că depunerile de carbonați de calciu sunt puternic aderente pe unele porțiuni. Datorită imposibilității folosirii unui tratament chimic (NICOLESCU 1975, 96), care ar fi putut avea ca rezultat deteriorarea atât a fondului-slip cât și a stratului pictural, s-a folosit metoda îndepărtării mecanice a depunerilor, cu ajutorul bisturiului oftalmologic. Astfel, au fost umezite foarte ușor porțiunile care prezentau depuneri de carbonați de calciu, prin tamponare, după care, prin exercitarea unor presiuni mecanice de mică intensitate, cu ajutorul bisturiului, au fost îndepărtate depunerile în marea lor majoritate. Acolo unde carbonații de calciu sunt puternic aderenti la suprafața vasului, pentru a nu se afecta stratul pictural și fondul-slip, aceștia nu au fost îndepărtați (fig. 2).

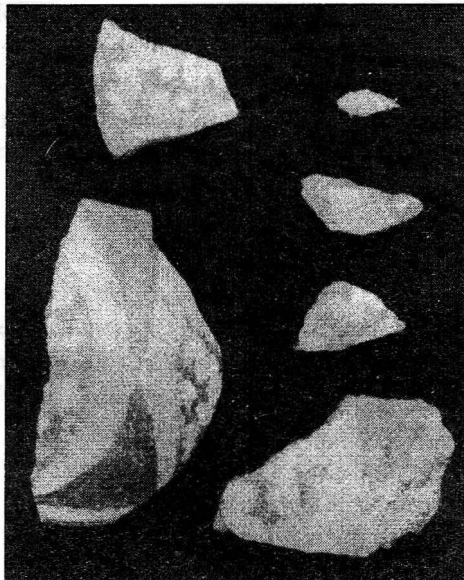

Fig. 2

La curățirea pereților vasului s-a folosit o perie cu fire naturale moi, umezite în apă distilată, avându-se în vedere protejarea stratului pictural.

Lipirea fragmentelor a fost realizată cu un adeziv de tip *ARACET*, fără plastifiant⁴.

După efectuarea operațiunii de lipire a fragmentelor (fig. 3/a-b), acestea au fost impregnate cu nitrolac celulozic, prin pensulare. Această operațiune a fost efectuată în scopul consolidării stratului pictural și izolării sale față de agenții externi, oferind astfel posibilitatea unei întrețineri mai bune și de reducere a riscului de desprindere a materialelor utilizate la completarea fragmentelor ceramice pe care le întregesc, o înviorare a culorilor și crearea unor posibilități îmbunătățite de a se face replici după obiect (MIHALCU 1970, 66).

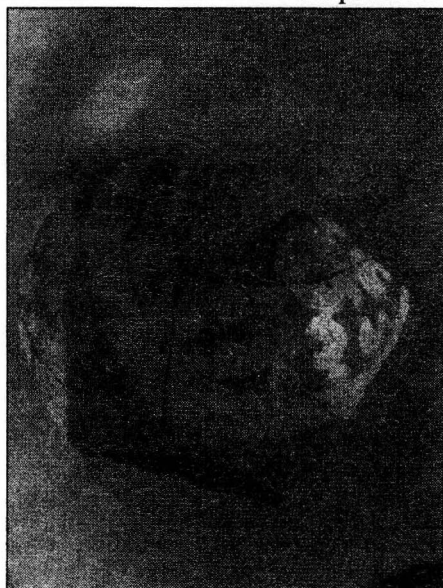

Fig. 3a

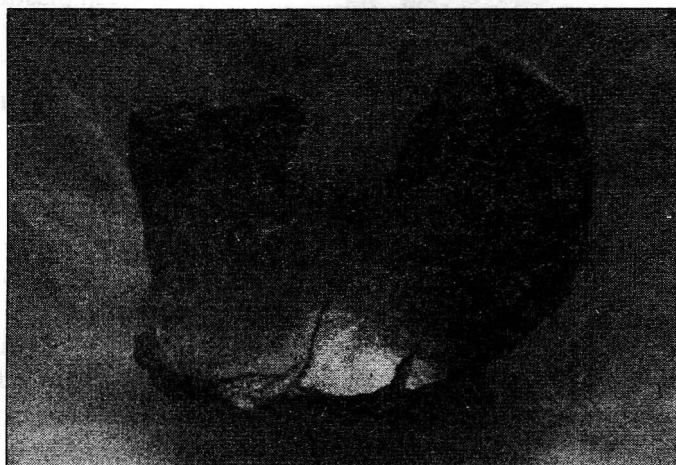

Fig. 3b

aparținând grupului cultural "Lumea Nouă", în *Sargeția*, XXVII, 1999 (sub tipar); M. Breazu, *Aspecte privind tehnologia de confecționare și decorare a ceramicii pictate aparținând grupului cultural "Lumea Nouă"*, în *BCSS*, 5, 1999.

⁴ Folosirea aracetului fără plastifiant s-a făcut datorită caracteristicilor sale, și anume: este reversibil, o lipitură poate fi modificată prin încălzire, prezintă plasticitate după întărire, lipitura este reversibilă ca urmare a faptului că este solubil în apă, nu suferă transformări de natură chimică.

Completarea părților lipsă s-a realizat prin folosirea a două tipuri de amprente interioare: flexibil, din plastilină, și rigid, din ceară dentară. Pentru început a fost folosit un mulaj din plastilină pentru obținerea unui profil complet, cât mai mare.

Utilizând placa din ceară, a fost posibilă efectuarea unui mulaj interior pentru întreg profilul. Înainte de a fi închis vasul, cu ajutorul unui mulaj din plastilină a fost completată și partea lipsă din fund (fig. 4/a-b).

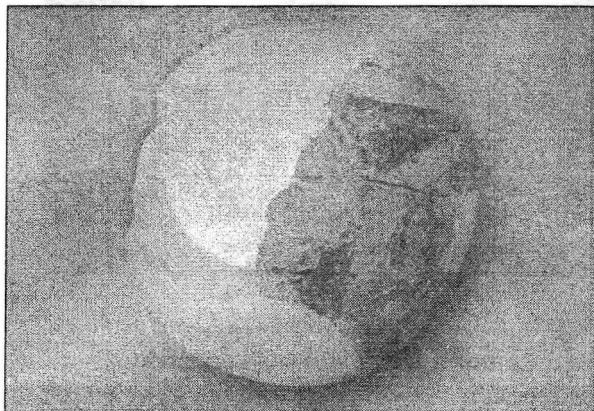

Fig. 4a

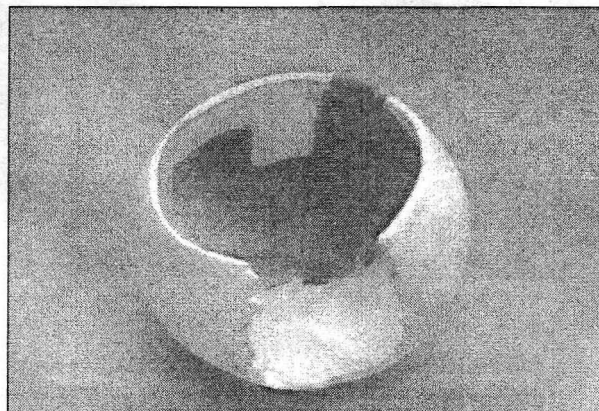

Fig. 4b

Netezirea completărilor s-a realizat, într-o primă fază, pe ipsosul umed cu ajutorul bisturiului. Pentru netezirea finală și pentru aducerea vasului la o formă cât mai apropiată de cea inițială, a fost folosită și hârtie abrazivă (fig. 5).

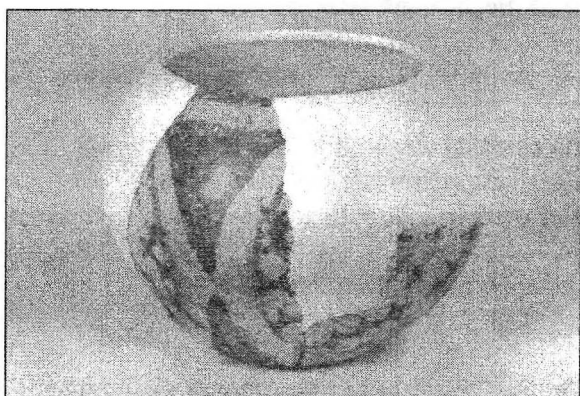

Fig. 5a

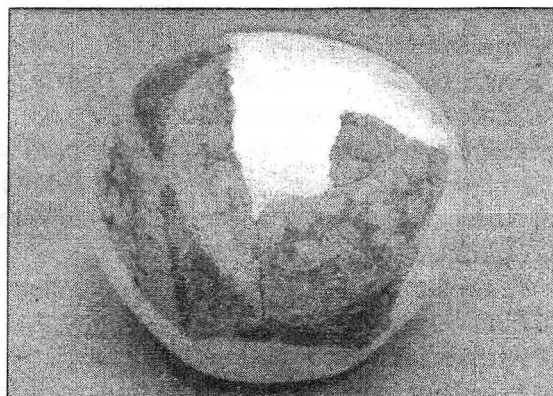

Fig. 5b

După completarea părților lipsă și netezirea lor, vasul se prezintă sub forma unui bol, puternic bombat, având următoarele dimensiuni: înălțimea = 13 cm, diametrul buzei = 10,5 cm, diametrul fundului = 7cm. La aproximativ 4,5 cm. de buză, vasul prezintă patru protuberanțe, dispuse simetric, redat la modelare prin împingerea pastei din interiorul vasului spre exterior.

Ținând cont de suprafața mică din original în raport cu cea completată, precum și faptul că vasul este decorat prin pictare, a fost necesară încadrarea cromatică a părții completate. În acest sens s-au folosit culori *Tempera*, testate în prealabil pe bucăți de ipsos, fiind alese nuanțe diferite pentru exterior și interior, cu o nuanță mai deschisă decât originalul, care să permită o ușoară identificare a părții originale. Culoarea a fost aplicată prin pensulare, pe întreaga suprafață completată.

Reconstituirea integrală a decorului a prezentat o mare dificultate datorită păstrării unei porțiuni mici din original, precum și datorită lipsei de analogii. Pentru refacerea decorului a fost folosită o nuanță de roșu. Astfel, vasul a fost împărțit în patru registre, în care au fost repetate elementele prezente pe original. Lipsa unui registru pe deplin întreg nu ne-a permis refacerea integrală a decorului, existând riscul obținerii unui fals.

După reconstituire (fig. 6), decorul vasului se prezintă astfel: în jurul buzei, vasul are o bandă circulară. La aproximativ 2,5 cm de buză sunt dispuse patru arcade triunghiulare, pe cele patru protuberanțe ale vasului, unite între ele printr-o linie orizontală, cu corespondență în partea inferioară a vasului, care împart corpul acestuia în patru registre. În fiecare registru a fost trasat câte un cerc, în

interiorul căruia au fost plasate motivele ornamentale ("dinți de lup", "perle"), sub formă de bandă în "L".

Fig. 6a

Fig. 6b

Indicații privind condițiile de expunere, păstrare și manipulare a piesei restaurate.

Expunerea unei astfel de piese, fragilă la manipulare, dar și la expunere, trebuie să se realizeze în spații care să corespundă următoarelor condiții:

- a. să fie salubre;
- b. să prezinte o deosebită stabilitate a microclimatului (umiditate relativă cuprinsă între 50-60%; temperatura cuprinsă între 10-18°C). Calitatea mediului, din punctul de vedere al stabilității microclimatice, trebuie determinată pe baza unei cercetări suficient de lungi (cel puțin un an);
- c. instalațiile de iluminat, încălzire, apă și canal să fie în bună stare de funcționare și să fie temeinic verificate;
- d. instalația de iluminat să fie dimensionată potrivit sarcinilor pe care le impune o expoziție;
- e. să fie asigurată securitatea bunului expus;
- f. încăperea să îndeplinească condițiile privind prevenirea și combaterea incendiilor.

Se recomandă, în continuare - atât în cazul expunerii expoziționale cât și în cel al păstrării în condiții de depozit - asigurarea și menținerea următoarelor condiții microclimatice:

- Umiditatea relativă 50-60%.
- Temperatura 10-18°C - constantă și corelată cu valorile umidității relative.
- Eliminarea radiațiilor UV (ultraviolete).
- Intensitatea luminoasă între 50-80 lucsi.
- Protejarea piesei împotriva degradărilor foto-chimice, prin reducerea duratei de iluminare, acoperirea vitrinei cu huse în perioada în care muzeul/expoziția este închis(ă), ecranarea corpurilor de iluminat, desprăfuiți repetate (folosind doar metoda uscată).
- Etalarea (expunerea) - în poziție totală de repaus, în vitrină etanșă.
- Depozitarea în spațiu corespunzător, salubru și stabil din punct de vedere al microclimatului, cu umiditatea relativă și temperatura cuprinse între valorile enunțate mai sus. Așezarea piesei să se facă în poziție totală de repaus.
- Se recomandă, de asemenea, acordarea unei atenții deosebite în activitatea de manipulare (folosirea cutiei de protecție), în vederea evitării, pe cât posibil, a șocurilor mecanice (NORMELE 1993).

*

* *

În încheierea lucrării noastre, considerăm a fi necesar a formula câteva considerații asupra posibilei sau posibilităților funcționalității ale vasului supus atenției noastre.

Grija cu care a fost preparată (frământată) pasta argiloasă, modul în care aceasta a fost completată cu degresanți de natură organică⁵, forma obținută în urma modelării, tipul de slip-fond și, nu în ultimul rând, tipul de pictură și motivele ornamentale prezente în cele patru registre ale vasului

⁵ Un studiu complex fizico-chimic și microscopic, care să determine natura acestui degresant, ar adăuga, cu certitudine, încă un argument în favoarea considerării acestei specii ceramice ca fiind cu totul specială!

dovedesc, cu certitudine, faptul că ne aflăm în fața unei piese cu totul deosebite, care iese din sfera "uzualului".

Ceramica pictată neolitică, prin virtuțile sale artistice și prin posibilele sale conotații simbolice, a atras atenția și a ridicat, de-a lungul timpului, numeroase semne de întrebare și, cel puțin tot atâtea interpretări. Atenția acordată de olarii neolitici - în cazul nostru de cei aparținând "grupului cultural" Lumea Nouă - tehnologiei de fabricație a ceramicii pictate, dovedește atribuirea, de către aceștia, unor valențe și întrebuințări aparte. Prezența destul de rară a acestei categorii în cadrul siturilor cercetate (sub 5% din procentajul total!) și numărul foarte redus de forme întregi sau întregibile (puțin peste 10 exemplare!), sunt alte argumente care vin în sprijinul ideilor mai sus enunțate de noi.

Asupra simbolisticii culorii roșii, a celei albe (fondul) și a celei negre (bitumul aplicat după ardere), pot fi enunțate o serie de ipoteze care să pună acest vas cu pictură în legătură cu anumite ritualuri ce țineau de viață, moarte, regenerare, fecunditate și fertilitate.

Conform celor spuse mai sus, tindem să credem că ceramica pictată de tip **D1** - respectiv și vasul nostru -, în general de factură fragilă, care nu prezintă o rezistență sporită la apă de exemplu, precum nici la acțiunile fizice și mecanice de manipulare frecventă, era întrebuințată, cel mai probabil, în cadrul anumitor ritualuri religioase, la păstrarea anumitor substanțe și/sau materiale ce aveau, la rândul lor, anumite conotații simbolice.

Însă, după cum amintea și un celebru istoric al religiilor, "opacitatea documentului arheologic", nescris, va face să ne scape, probabil pentru totdeauna, sensul real al acestor documente, funcționalitatea și rolul pe care îl aveau în cadrul comunităților preistorice.

MARIUS BREAZU
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

BUDILEANU 1981 = I. Budileanu, *Metoda tehnologica de restaurare a unui vas neolitic pictat*, în *Studii si Comunicări*, Sibiu, 21, 1981, 349-351.

MIHALCU 1970 = M. Mihalcu, *Conservarea obiectelor de arta si a monumentelor istorice*, 1970.

NICOLESCU 1975 = C. Nicolescu, *Muzeologie generala*, București, 1975.

NORMELE 1993 = *Normele de conservare a bunurilor care fac parte din patrimoniul cultural*, Bucuresti, 1993.

RESTORATION AND PRESERVATION OF A DECORATED CERAMICS VESSEL OF "LUMEA NOUA" TYPE

SUMMARY

The reconstitution of the development and evolution of the prehistoric communities is based mainly on the study of the archaeological remains and especially on the study of objects of art and handcraft, out of which the most numerous are the inorganic ones (ceramics, for instance).

The archaeological piece which is the subject of this paper is a ceramics vessel with a painted pattern, discovered in the 1997 campaign, in section IX in a dwelling of a hut type (B1/1997), broken into 6 parts, which represents almost 10-15% of the whole piece.

In this study are presented the stages and methods used in the vessel restoration and preservation, as well as some recommendations regarding its exposition and its preservation in time.

At the end I made some considerations upon the possible functionalities of the vessel.

EXPLANATION OF FIGURES

Fig. 1. The vessel which was to be restored when it was brought to the lab;

Fig. 2. The vessel after the cleaning operation;

Fig. 3. The vessel after it the sticking of its parts together

Fig. 4. An intermediary phase of the completion operation

Fig. 5. The vessel after

Fig. 6. The vessel restored and chromatically integrated in the final phase